

קישור לזום בימי רביעי בשעה 20:45 | קישור לקבוצת הוואטסאפ של השיעור

יא: כתובת מנה ומאתיים וגדרי בתולה

יא. במשנה השנייה ובגמ' עד: "...איתעביד בה מעשה", מומלץ לעיין גם במשניות של הפרק (משניות ב-ה) ובסיום העמוד אצלנו מ: "ת"ר כנסה ראשון... שהרי כנסה ראשון".

המקורות

❖ על פי המשניות והסוגיא שלנו – מה מגדיר מתי הכתובה היא מנה ומתי מאתיים? מה המדרש והירושלמי חושבים על כך?

• מדרש רבה (המצורף), ירושלמי פ"א ה"ג עד: "...ורבנין אמרין בטל חינה".

❖ במקורות השונים נראה כמה דינים שחלים דווקא ב'בתולה' – נסו להבין בכל מקרה האם מדובר על בתולים במובן הפזיולוגי של המילה או במובן המהותי של ראשוניות בחיי האישות?

• **איסור בתולה לכה"ג:** ויקרא כא א-טו (עם דגש על פסוקים ג ו:יג-יד), יבמות נט. במשנה, שם בגמ': "תנו רבנן והוא... בין שלא כדרכה", שם בעמ' ב: "אמר רב שימי... שבסקילה כשרה לכהונה", שם ס. "רב גביה מבי כתיל... קשיא", רשב"א שם ד"ה 'בוגרת' עד: "...לכהן גדול", מאירי יבמות נט. ד"ה 'זהו שביארנו'.

• **נידה ח: "ת"ר נשאת... דלא תלי במעשה לא קתני", רמב"ן שם ד"ה 'הא דאמר' עד: "...ובכתובות' (המעוניינים יכולים להשוות את דבריו לרשב"א, לריטב"א ולר"ן שם).**

• **טומאת כהנים:** יבמות ס. "תנו רבנן אחותו ארוסה... איתעביד בה מעשה", רש"י ד"ה 'מהתם' ותוד"ה 'נילף' עד: "...כדפירש ר"ת".

❖ **שני הדיונים הבאים הם מקרי בוחן: באחד יש בתולים פזיולוגים אך לא ראשוניות בחיי האישות ובשני להפך, עיינו בהם ונסו לדייק את הגדרת הבתולים לגבי הכתובה:**

• **ביאה שלא כדרכה:** קידושין ט: "א"ל אביי... וכולן בחנק" ושם י. "אמר רבי זירא... לבדו", כתובות לט: "תניא אידך... בעינא לך" ובתוד"ה 'טעמא' עד: "...ולא הוי טעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה", מאירי בסוגיין ד"ה 'קטן פחות' מ: "ואמרו עוד שם... בתולה מן הנשואין".

• **מוכת עץ בבשר:** רא"ש סי' כד עד: "...ושריא לכ"ג", תורי"ד "ושמואל אמר אין... כשמואל בדיני".

❖ **עיינו בהלכות הבאות ברמב"ם ולפיהם נסו להסביר את הלכה ב' – מדוע הנשים הללו כאשר אנחנו בטוחים שלא נבעלו כתובתן מנה, הרי הן בתולות הן פזיולוגית והן אישותית?**

• רמב"ם אישות פ"א ה"א-ה"ד.

• ירושלמי כתובות פ"א ה"ד "וכל שיש לה קנס... יש לה קנס וכתובתה מנה".

• [סנהדרין כב. "אמר רבי שמואל בר נחמן לכל... עלי רחל", מהרש"א בחידושי אגדות שם, ספר החינוך רעב "וכן אמרו... דיעבד יקיים"].

ציטוטי מקורות

בראשית רבה (וילנא) פרשת חיי שרה פרשה ס:

והנערה טובת מראה מאד בתולה, תנינן מוכת עץ כתובתה מאתים, דברי רבי מאיר וחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה, רבי חנינא משם רבי אליעזר טעמיה דרבי מאיר ואיש לא ידעה הא אם נבעלה מעץ בתולה, טעמייהו דרבנן בתולה הא אם נבעלה מעץ אינה בתולה.

תלמוד ירושלמי מסכת כתובות פרק א הלכה ג

מתני' הגדול שבא על הקטנה והקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ [דף ד עמוד ב] כתובתן מאתים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה: גמ' אי זהו קטן ואי זהו קטנה משום רבי יהודה בן חגרא אמרו קטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד וקטנה פחותה מבן שלשה שנים ויום אחד נחא גדול שבא על הקטנה הבתולין חוזרין קטן שבא על הגדולה אין הבתולין חוזרין אמר רבי אבין תיפטר שבא עליה שלא כדרכה אמר רבי יוסי ברבי אבין ואפילו תימא בכדרכה קטן ביאתו ביאה אבל אין בו כח ליגע בסימנין ותני כן מעשה שעבירה ובתוליה קיימין מתיבין לרבי מאיר בתולין אין כאן ותימר כתובתה מאתים אמר לון וכי בבתולין הדבר תלוי הרי בוגרת אין לה בתולים וכתובתה מאתים הרי בתולה מן הנישואין יש לה בתולים וכתובתה מנה מאי כדון בוגרת לא בטל חינה בתולה מן הנישואין בטל חינה מה פליגין במוכת עץ דר"מ אמר לא בטל חינה ורבנן אמרין בטל חינה

חדושי הרשב"א מסכת יבמות דף ס עמוד א

בוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי, קשיא לי אינהו דאמרי כמאן דהא במוכת עץ כו"ע לא פליגי במתניתין דאסירא, וי"ל דסבירא להו כתנא דלעיל דקתני נבעלה למי שאינו איש אף על פי שבסקילה כשרה לכהונה ואפי' לכהן גדול קאמר דבתולה בתולת איש קאמר וכדתניא בברייתא דשלש בתולות הן דקתני שלש בתולות הן בתולת אדם ובתולת קרקע ובתולת שקמה ואמרין עלה בפ"ק דנדה גמ' איזו היא בתולה בתולת אדם נפקא מינה לכהן גדול,

בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף נט עמוד א

זה שביארנו שבעולה לכהן גדול בעשה לא סוף דבר בנבעלה כדרכה אלא אף בנבעלה שלא כדרכה אבל אם נבעלה לכהן אף על פי שבעדים והתראה בסקילה בלא עדים והתראה כשרה לכהן גדול שאין זנות לבהמה וביאור הדברים בשלא כדרכה דאי משום מוכת עץ אין מוכת עץ בשלא כדרכה שאם כן אין לך אשה שאינה מוכת עץ על יד צרור של קנוח שאי אפשר שלא יכנס מן הצרור לפנים מן הנקב אבל בכדרכה ודאי פסולה לכהן גדול ולא מדין בעולה שהרי אין זנות לבהמה אלא דלא גרעא ממוכת עץ ויש אומרים אף בכדרכה וכי תימא מי גרעא ממוכת עץ הם סוברים דמוכת עץ לא נאסרה אלא מדברי סופרים מגזירת בעולה ומשום דמוכת עץ שכיחא אבל ביאת בהמה לא שכיחא וסתם אמרו בראשון של כתובות י"א ב' אין מוכת עץ בבשר אלא שלא נאמר אלא באיש:

חדושי הרמב"ן מסכת נדה דף ח עמוד ב

הא דאמר רב שישא בריה דרב אידי כי קתני מידי דתלי במעשה. פי' אליבא דרב שישא קסבר האי תנא בוגרת מותרת לכהן גדול, א"נ נפקא מינה לכתובה ולא לכהן תניא, ומוכת עץ מילתא דתלי במעשה הוא והאי דקתני כל זמן שלא נבעלה לאו דוקא אלא שלא נטלו בתוליה בין בעץ בין באדם, א"נ קסבר מוכת עץ מותרת לכהן גדול וכתובתה מאתים ומחלוקת היא ביבמות (נ"ט א') ובכתובות

בית הבחירה למאירי מסכת כתובות דף יא עמוד ב

ואמרו עוד שם על מה שאמרו במשנתנו בקטן הבא על הגדולה שכתבתה מאתים גדול הבא על הקטנה נחא שהרי בתוליה חוזרין קטן הבא על הגדולה הרי אין בתוליה חוזרין כלומר והאיך כתבתה מאתים אחר שאין לה בתולים אמ"ר אבהו תפתר שבא עליה שלא כדרכה שאין כאן ביאה מצד קטנותו ולא חסרון בתולים מצד שלא כדרכה אמ"ר יוסא אפילו תימא מכדרכה קטן ביאתו ביאה בתמיהה אין בו כח ליגע בסימנין כלומר ואין כאן לא ביאה ולא חסרון בתולים ותני כן מעשה שעברה ובתוליה קיימין וכן אמרו שם הנבעלת מן הקטן וממי שאינו איש כלומר מן הסריס כשירה לכהנה תני ר' חלפתא אף לכהן גדול ומתוך דברים אלו למדו קצת מפרשים שיש בזו טענת בתולים ונבעלה מגדול שלא כדרכה מיהא שפסולה לכהן גדול יראה שאין כתבתה אלא מנה וכן שאין לה טענת בתולים על דרך בתולה מן הנשואין

רמב"ם הלכות אישות פרק יא הלכה א - ד

(א) הנושא בתולה שנתאלמנה או שנתגרשה או נחלצה, אם מן האירוסין נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה כתובתה מאתים, ואם מן הנישואין כתובתה מאה, שמשנשאת הרי היא כבעולה. וכן הנושא בתולה משוחררת או גיורת או שבויה, אם נשתחררה השפחה ונתגיירה הגויה ונפדית השבויה והן פחותות משלש שנים ויום אחד כתובתן מאתים, ואם היו בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה כתובתן מאה. (ב) ומפני מה תיקנו חכמים לאלו כתובה מאה ואף על פי שהן בתולות, הואיל וחזקת הנישואה שתבעל וחזקת השפחה והנכרית והשבויה שתבעל תיקנו להן מאה בין נבעלו בין לא נבעלו והרי הן כבעולות לכל דבר.

(ג) מוכת עץ כתובתה מאה, אפילו נשאת על מנת שהיא בתולה שלימה ונמצאת מוכת עץ כתובתה א מאה. קטנה מבת שלש שנים ולמטה שנבעלה אפילו בא עליה אדם גדול כתובתה ב מאתים, סופה שתחזור בתולה כשאר הבתולות, וכן גדולה שבא עליה קטן מבין תשע שנים ולמטה כתובתה מאתים כאילו לא נבעלה כלל, שביאת בן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה פחות מזה אין ביאתו ביאה.

(ד) בתולה שהיא בוגרת או סומה או אילונית כתובתן מאתים, אבל החרשת והשוטה לא תיקנו להן חכמים כתובה, השוטה לא תיקנו לה נישואין כלל, והחרשת אף על פי שיש לה נישואין מדבריהם לא תיקנו לה כתובה כדי שלא ימנעו מלשאת אותה, וכשם שאין לה כתובה כך אין לה מזונות ולא תנאי מתנאי כתובה, ואם כנס החרשת ונתפקחה יש לה כתובה ותנאי כתובה וכתובתה מאה.

תלמוד ירושלמי מסכת כתובות פרק א הלכה ד

וכל שיש לה קנס יש לה כתובה אמר רבי יודן וכי בקנס הדבר תלוי הרי בוגר אין לה קנס וכתובת מאתים הרי בתולה מן הנישואין יש לה קנס וכתובת מנה

מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת סנהדרין דף כב עמוד א

לכל יש תמורה כו' שנאמר ואשת נעורים וגו'. הכי משמע ליה מהאי קרא שנאמר כי כאשר עזובה וגו' ואשת נעורים כי תמאס שדימה ישראל לאשת נעורים שאף אם מואס בה ובוחר לו באחרת אינו רק זמן מועט שאין לו באחרת קורת רוח ואינה מתקבלת לו תמורת הראשונה וק"ל (עיין ריש סוטה):

ספר החינוך פרשת אמור מצוה רעב

וכן אמרו [שם] שאף מוכת עץ פסולה, והטעם בה לפי הדומה לפי שאינה קובעת עוד מחשבתה הרבה בכהן גדול, דמכיון שנאבדו בתוליה אינה כורתת ברית חזק לעולם לאיש. וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין כ"ב ע"ב] אינה אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, והרי זו לא עשאה שום אדם כלי. ומכל מקום לא החמירו זכרונם לברכה באלו הרבה, ואמרו [יבמות ס' ע"א] שאם נשא בוגרת או מוכת עץ, דיעבד יקיים.